

ПРІОРИТЕТНІ ДЖЕРЕЛА ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

**Н. В. Бондаренко, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва**

В статті досліджено проблеми функціонування ринку кредитів для сільськогосподарських підприємств, розглянуто структуру основних учасників та використання коштів спрямованих на кредитування виробничих витрат. Проаналізовано фактори, що затримують доступ кредитних коштів до агробізнесу.

Ключові слова: *фінансове забезпечення, пільгове кредитування, комерційні банки, застава, подвійне складське свідоцтво, інвестиційне кредитування, короткострокове кредитування.*

Пріоритетним джерелом фінансового забезпечення та підтримки сільськогосподарських підприємств у напрямку створення і обслуговування власної матеріально-технічної бази є залучення коштів через банківські кредити. Сільгоспвиробники працюють у доволі специфічних умовах, яким притаманний і сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, а тому кредитні ресурси, особливо довгострокові, відіграють вирішальну роль у їх розвитку.

Кредитування сільськогосподарських підприємств для науки не нове питання, воно розглядалось в економічній літературі зарубіжних країн та в працях сучасних українських економістів. Цій темі присвячені праці В.Алексійчука, В.Андрійчука, О. Василика, В. Грушка, М.Дем'яненка, О.Лаврушина, М. Маліка, О. Непочатенко, А. Поддєрьогіна, Д.Полозенка, Ю.Потійко, М.Савлука, А. Сомик та ін. Ці роботи є значним внеском в розвиток кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Питання оптимального співвідношення джерел кредитування при реалізації стратегій розвитку підприємств потребують подальшого опрацювання

Метою даної статті є обґрунтування фінансово-кредитного потенціалу сільськогосподарських підприємств, його стан, аналіз та визначення напрямів надходження і ефективного використання.

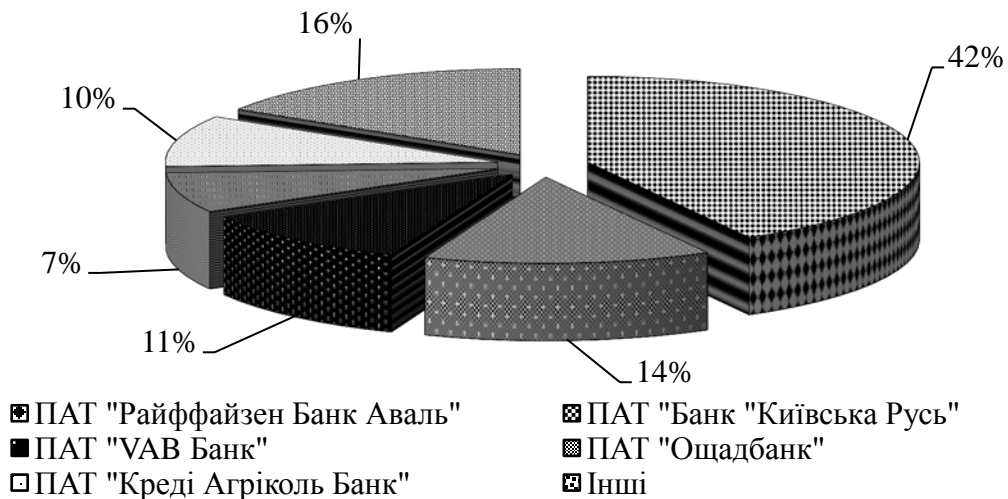
Методика досліджень. Об'єктом дослідження є процес використання кредитних ресурсів в період кризового стану країни. Теоретичною базою дослідження послужили наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених.

У процесі дослідження були використані наступні методи: аналізу та синтезу – при вивченні проблем та аналізі кредитування аграрних підприємств; порівняння – при зіставленні фактичних даних кредитування сільськогосподарських підприємств; графічний – при наочному зображенні досліджуваного аспекту проблеми.

Результати дослідження. Для аграрних товаровиробників нашої країни доступ до позичкових ресурсів був і залишається досить складним, що спричинене як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. Одна з умов отримання кредиту – кредитоспроможність позичальника, тобто гарантія повернення кредиту. В умовах же невисокого рівня прибутковості, а частіше збитковості, низької ліквідності активів, сільськогосподарські підприємства в більшості випадків залишаються некредитоспроможними. У результаті маємо замкнене коло: відсутність фінансових ресурсів – причина низької ефективності сільськогосподарського виробництва, а це,

у свою чергу, унеможливило отримання кредитних ресурсів. У цих умовах необхідна розробка та реалізація нових, адекватних сучасним ринковим умовам підходів до фінансово-кредитного забезпечення галузі. Кредит в ринковій економіці необхідний, передусім, як еластичний механізм переливання капіталу з одних галузей в інші та згладжування норми прибутку [1].

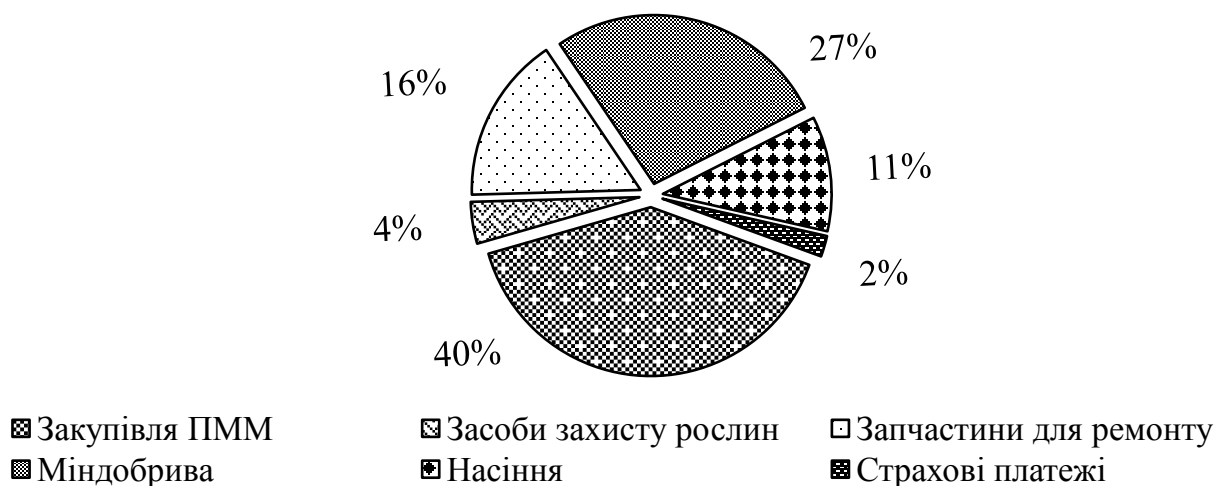
Кредитування аграрної галузі в даний час винятково тримається на комерційному секторі. Сьогодні основними кредиторами сільського господарства виступають АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Банк «Київська Русь», ПАТ «VAB Банк», ПАТ «КредіАгріколь Банк», ПАТ «Державний ощадний банк України» (рис. 1).

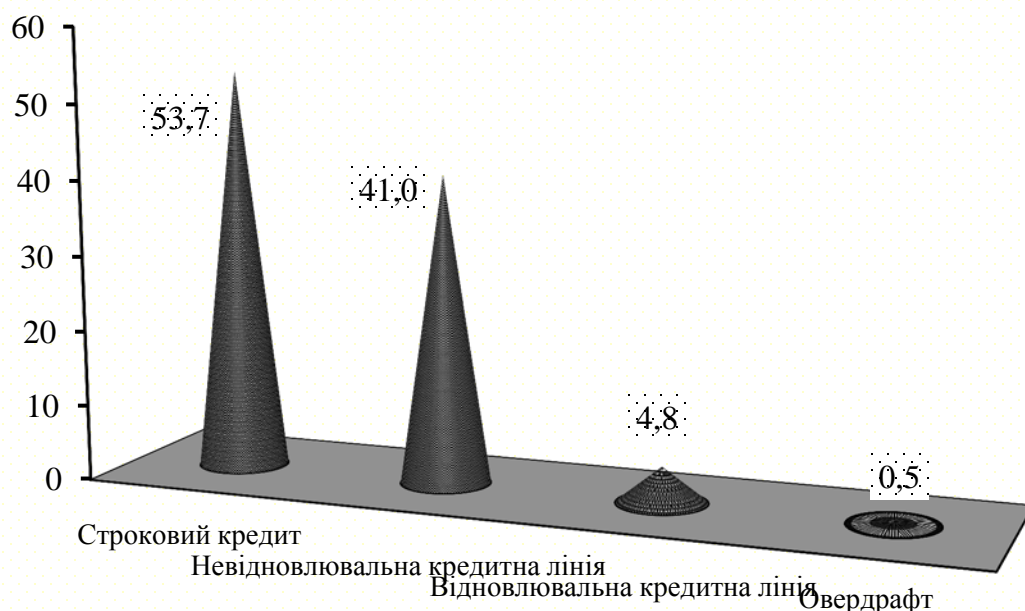
Рис. 1 Участь банківських установ у кредитуванні сільськогосподарських підприємств

Лідером кредитування сільськогосподарських підприємств є ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», який у своїй практиці використовує спеціальні можливості для комплексного обслуговування. Це придбання засобів захисту рослин у компанії «Баєр» із використанням векселів, які авалуються у «Райффайзен Банку Аваль». Пропонують програми придбання сільгосптехніки у кредит на пільгових умовах для своїх клієнтів, що пропонуються спільно з компаніями «Астра», «Райз», «Техноторг», «Ростсельмаш» та іншими. Не менш активно використовуються моделі придбання сільськогосподарської техніки у лізинг, що дає можливість оптимізувати структуру фінансування для підприємств. Здійснюють страхування посівів сільськогосподарських культур у рамках спільно розробленої програми страхування із провідними страховими компаніями та консультативною підтримкою Міжнародної Фінансової Корпорації (IFC), що дозволяє аграрію повернути кошти при загибелі посівів (рис. 2).

Найбільш популярними кредитними продуктами серед аграріїв є кредит (або кредитна лінія) на поповнення оборотних коштів і кредит на інвестиційні цілі. Кредитування на поповнення оборотних коштів дозволяє аграрним підприємствам покрити дефіцит коштів на проведення посівної і збиральної кампаній, тобто фактично бере участь у формуванні виробничої собівартості сільгосппродукції (рис. 3).

Рис. 2 Структура використання коштів спрямованих на кредитування виробничих витрат сільськогосподарських підприємств України

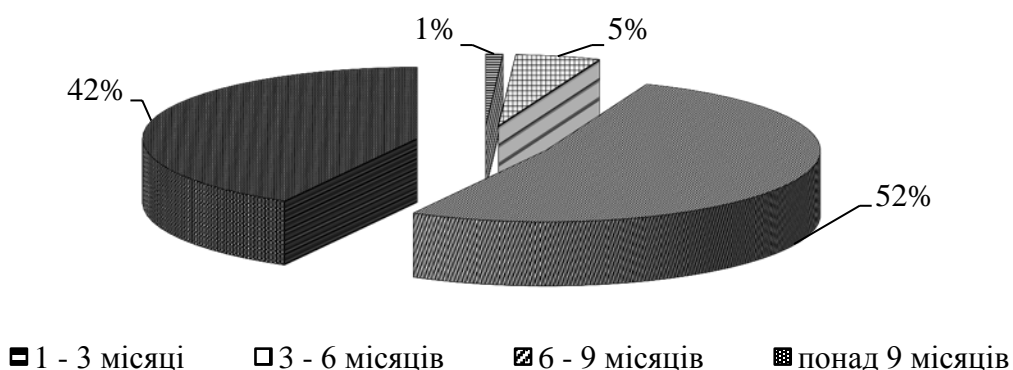

Рис. 3 Структура короткострокових кредитів за методами надання сільськогосподарським підприємствам України, %

Інвестиційне кредитування найчастіше використовується для фінансування придбання сільськогосподарської техніки й устаткування, будівництва елеваторів. Така структура пріоритетних кредитних продуктів типова для сільгоспвиробників, які займаються рослинництвом. Овердрафти, як правило, менше використовуються сільськогосподарськими підприємствами, враховуючи специфіку агробізнесу. Однак для аграрних підприємств, що мають щомісячні регулярні надходження, використання овердрафту достатньо популярне для покриття короткотермінових розривів у надходженнях виручки та здійсненні платежів [3].

Ще одним продуктом, який має значний потенціал, є короткострокове (до року) кредитування під заставу зерна, яке зберігається на елеваторах сертифікованих з оформленням подвійних складських свідоцтв. Складські свідоцтва

є відомим і перевіреним у світовій практиці джерелом фінансового забезпечення потреб аграрного сектору в оборотному капіталі. Сільськогосподарська продукція, що виділена для забезпечення виконання зобов'язань за кредитом, має зберігатися на сертифікованих складах з періоду збирання врожаю до моменту доведення її до відповідних товарних кондицій. Банки можуть проводити кредитування під ці товарні ресурси, підписуючи окремі договори з позичальниками і товарними складами, на яких ця продукція зберігається [2]. Власник свідоцтва також може одержати частину товару, яка йому потрібна, а на залишок отримати нове свідоцтво. Свідоцтва можна передавати або продавати без фактичного переміщення товару між складами. За необхідності продажу чи передачі товару на свідоцтві вказується передавальний напис. Дані свідоцтва не є цінними паперами, тому потреба у ліцензованому та професійному обслуговуванні не потрібна. В той же час, не маючи жодного свого складу, торгівля свідоцтвами дає можливість швидко формувати та продавати великі партії товару. Застава товару, прийнятого на зберігання за подвійними складськими свідоцтвами, виникає після відокремлення і передачі заставної частини складського свідоцтва від заставодавця заставодержателю з моменту укладання відповідного договору застави. У випадку невиконання заставодавцем зобов'язань перед заставодержателем, забезпечених за заставним свідоцтвом, дії заставодержателя регулюються відповідно до Закону України «Про Заставу» [4]. Такий кредит дозволяє аграріям не реалізовувати зібраний урожай до встановлення прийнятних цін, використовуючи тим часом залучені кошти для фінансування поточних витрат. Також даний продукт використовують компанії-трейдери. Відсоткова ставка за кредитом залежить від вартості грошових ресурсів та ризиків, з якими пов'язане кредитування. Оскільки терміни розміщення вкладів, що є основним ресурсом кредитування для банківської системи, сьогодні становлять 3 – 6 – 9 місяців (рис. 4), то і прогнозувати ціну кредитів можна приблизно на такий же термін. У таких умовах банки змушені або пропонувати своїм клієнтам короткі кредити – на термін до одного року, або виставляти підвищені відсоткові ставки. Радикального здешевлення кредитів не може бути, поки економіка не буде стабільною та не зникнуть ризики нової світової кризи [2, 3].

Рис. 4 Структура отриманих кредитів сільськогосподарськими підприємствами України за термінами використання

Встановлено, що перешкодами подальшого динамічного зростання обсягів кредитування сільськогосподарства є: низький фінансовий стан сільськогосподарських підприємств; недостатнє правове регулювання відносин, пов'язаних із забезпеченням кредитів; відсутність належної застави в сільськогосподарських підприємствах; високі відсоткові ставки, які обумовлені,

високою вартістю залучених ресурсів; дефіцит довгострокових ресурсів у банках; недостатній менеджмент у банках тощо.

Водночас державна підтримка досі залишається надто слабкою. Протягом останніх років пільгове кредитування мало різні варіанти – від бартерних розрахунків до різноманітних програм зниження відсоткової ставки за кредитом. Такі заходи залишались неефективними для малих та середніх аграрних підприємств. І навпаки, великі сільськогосподарські підприємства, які мали великі прибутки і досить вагому заставу для укладання кредитного договору були у пріоритеті при отриманні таких кредитів. У більшості випадків керівники аграрних підприємств зазначають, що пільгове – дотаційне кредитування взагалі було б непотрібне, якби був доступ до кредитів у будь-який час за привабливими відсотками. Також нагальною проблемою агропідприємств при отриманні кредиту, які мають непогану кредитну історію, земельні ресурси, є велика кількість різноманітних документів, які вимагають банківські установи [1].

У бюджеті України на 2014 рік було передбачено всього 200 млн грн на компенсацію кредитних відсотків комерційних банків, однак тільки в Україні найдорожчі гроші з процентною ставкою 20 – 22%. На 1 грн держави, яка компенсує кредитну ставку, що була у межах 10 – 15%, бізнес залучає 10 грн. Та аграрні підприємства потребували від держави близько 1,5 млрд грн, які необхідні для поповнення обігових засобів. Також у бюджеті було передбачено понад 27 млн грн на програму кредитування фермерських господарств. Якщо розділити цю суму на 40 тис. підприємств, яких залишилося на сьогодні, то це абсолютно нічого. Потреби ж кредитування сільськогосподарського сектору сягають в межах 15 – 20 млрд грн. Якби держава вирішила підтримати виробників через відшкодування процентних ставок, у такому разі в бюджеті необхідно було виділити до 5 млрд грн. Також абсолютно непередбачено фінансування дрібних та середніх виробників за тими культурами, які сьогодні є неприбутковими, – цукрові буряки, пшениця, ріпак [3].

На сьогодні Міністерство аграрної політики і продовольства України заявило про принципово нову систему кредитування галузі сільського господарства під іпотеку землі, що дасть змогу залучити додаткові інвестиції у вітчизняний агропромисловий комплекс. Крім іпотеки землі як основної застави для отримання кредиту, нова система передбачає створення Державного земельного фонду як інституту контролю за обігом земель та управління землями державної власності. Міністерство пропонує також створити Державний земельний іпотечно-інвестиційний банк і ввести обов'язкове страхування сільськогосподарської продукції. Нова схема кредитування припускає й введення пільгового кредитування у спеціалізованому банку [3].

Висновок. Отже, кредитування аграрного бізнесу має певні властивості, визначені специфікою сільського господарства та певні відмінності, що робить сільське господарство малопомітним та непривабливим для кредитування.

Визначено основні проблеми, що пов'язані з кредитуванням сільськогосподарських виробників, які досі залишаються не вирішеними – це низька кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств; недостатність надійної застави в сільгоспвиробників; слабкість банківської системи України; нерозвиненість небанківських інститутів кредитування; недостатня кількість сертифікованих елеваторів з потужністю, яка б змогла задовольнити повною мірою потреби аграріїв.

Також аграрні підприємства, при виборі банку для кредитування, повинні звертати увагу не лише на низькі відсоткові ставки щодо кредитів, а й на лояльне ставлення до клієнта, готовність банку до ведення переговорів щодо адаптованого графіку погашення та лояльної застави. Адже часто, пропонуючи низьку відсоткову

ставку, банки намагаються знизити ризик за рахунок ліквідної застави, не беручи до уваги інші.

Проте, незважаючи на всі перераховані проблеми, без ефективного кредитування та спрямування державних коштів, сільське господарство не зможе добре розвиватись та функціонувати. А це, в свою чергу, є загрозою втрати всього продовольчого ринку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дем'яненко М. Я. Оцінка кредитоспроможності агроформувань (теорія та практика): моногр. / М. Я. Дем'яненко, Є. О. Гудзь, П. А. Стецюк. — К.: ННЦ ІАЕ, 2008. — 302 с.
2. Непочатенко О. О. Організаційно-економічні механізми кредитування аграрних підприємств / О.О. Непочатенко. — Умань, 2007. — 456 с.
3. Кредит для агробізнесу. Вихід є?! [Електронний ресурс]: № 23 (294) грудень 2014 – Режим доступу: agro-business.com.ua.
4. Про заставу: Закон України від 02 жовтня 1992 р. № 2654-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 47. — Ст. 642.

Одержано 31.10.2014

Аннотація

Н. В. Бондаренко

ПРИОРИТЕТНЫЕ ИСТОЧНИКИ ФИНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Определено, что приоритетным источником финансового обеспечения и поддержки сельскохозяйственных предприятий в направлении создания и обслуживания собственной материально-технической базы является привлечение средств через банковские кредиты.

В процессе исследования были использованы следующие методы: анализа и синтеза, сравнения и графический метод.

Установлено, что для аграрных товаропроизводителей нашей страны доступ к заемным ресурсам был и остается достаточно сложным. Одно из условий получения кредита – кредитоспособность заемщика, то есть гарантия возврата кредита. Кредитование аграрной отрасли в настоящее время исключительно держится на коммерческом секторе.

Выяснено наиболее популярными кредитными продуктами среди аграриев есть кредиты на пополнение оборотных средств, кредит на инвестиционные цели и краткосрочный кредит, который имеет значительный потенциал, под залог зерна, которое хранится на сертифицированных элеваторах с оформлением двойных складских свидетельств.

Установлено, что препятствиями дальнейшего динамичного роста объемов кредитования сельского хозяйства являются: низкое финансовое состояние сельскохозяйственных предприятий; недостаточное правовое регулирование отношений, связанных с обеспечением кредитов; отсутствие надлежащего залога; высокие процентные ставки, которые обусловлены, высокой стоимостью привлеченных ресурсов; дефицит долгосрочных ресурсов в банках; недостаточный менеджмент в банках.

Также определено, что аграрные предприятия при выборе банка для кредитования, должны обращать внимание не только на низкие процентные ставки по кредитам, но и на лояльное отношение и готовность банка к ведению переговоров по адаптации графика погашения и лояльного залога.

Ключевые слова: *финансовое обеспечение, льготное кредитование, коммерческие банки, залог, двойное складское свидетельство, инвестиционное кредитование, краткосрочное кредитование.*

Annotation

N. V. Bondarenko

PRIORITY SOURCES OF FINANCIAL AND CREDIT SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the article was determined that the priority source of financial support and the support of agricultural enterprises in the direction of creating and maintaining of the material and technical bases to raise funds through bank loans.

During the research the following methods were used: analysis and synthesis, method of comparison and graphical method.

It was found that for agricultural producers of our country access to borrowed funds remains quite difficult. One of the conditions of obtaining a loan - the borrower's creditworthiness, it means a guarantee of repayment. Lending of the agricultural sector is held in place by the commercial sector.

It was found that the most popular credit products among farmers are working capital loans, investment lending and short-term lending, which has a significant potential, charged upon grain stored on a certified elevator with execution of double warehouse certificates.

It is established that obstacles of further dynamic growth of agriculture lending are: low financial status of agricultural enterprises; lack of legal regulation of relations connected with the provision of credit; lack of adequate collateral; high interest rates, which are caused by the high cost of resources; shortage of long-term resources in banks; insufficient management in banks.

Also it was determined that agricultural enterprises during choosing a bank for lending, should pay attention not only to lower interest rates on loans, but also on loyalty and willingness of the bank to negotiate the adaptation of schedule of the repayment and loyal collateral.

Key words: financial support, concessional lending, commercial banks, mortgage, double warehouse certificate, investment lending, short-term lending.

УДК 631.162:338.434

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

С. А. Власюк, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Розглянуто стан та проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств. Запропоновано теоретичні та практичні підходи щодо залучення фінансових ресурсів в умовах економічної кризи.

Ключові слова: фінансове забезпечення, державна підтримка, кредит, кредитні спілки

Нинішня практика фінансової роботи у сільськогосподарських підприємствах не відзначається комплексністю та системністю, має низку недоліків, що не дають змоги задовольнити фінансові потреби. Діюча державна фінансова політика щодо регулювання темпів розвитку агропромислового виробництва не забезпечує належного доступу сільськогосподарських товаровиробників до ринку фінансових ресурсів, формування сприятливого інституційного середовища та вирівнювання умов господарювання. Економічні перетворення спричинили погіршення забезпеченості фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств, необхідність залучення яких поєднується з подоланням фінансової кризи. У зв'язку з вище зазначеним підприємства не в змозі на відповідному рівні вести процес відтворення та спрямовувати кошти на розширення діяльності та модернізацію